

ALİ EKREM BOLAYIR BİYOGRAFİSİNE KATKILAR

Âlim GÜR*

ÖZET

Ali Ekrem Bolayır (1867- 1937), yakın dönem Türk edebî ve siyasî hayatı, saray bürokrasisi ile eğitim camiası içinde senelerce hizmet etmiş, çok yönlü ve önemli bir şahsiyettir.

Bugüne kadar bu değerli yazarla ilgili bir hayli çalışma yapılmış ve belge yayımlanmıştır. Ancak çıkacak yeni bilgi ve belgelerle onun özellikle biyografisinde aydınlatılacak daha pek çok nokta bulunduğu da anlaşılmaktadır. Nitekim yazımıza konu olan ve çoğu Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi (SÜSAM) Uzluk Arşivi'nde bulunan dokümanlar da yazar hakkında bilinenlere katkı sağlayacak niteliktedir.

Bu yazıda hem bu dokümanlar, hem de yakın tarihte Ali Ekrem hakkında yapılan yayınlar ışığında, onun hayatı tekrar değerlendirilerek özetlenmiş, ayrıca konuyla ilgili bazı fotoğraflar araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ali Ekrem (Bolayır), Mehmet Kemal Cezmi, Celile (Bolayır) Hanım, Selma Ekrem, Dârülfünun, Ferit Kam, Fuat Köprülü, Yahya Kemal.

ABSTRACT

Ali Ekrem Bolayır was one of the most versatile eminent personage of Turkish bureaucracy, literary, political, and educational life of the near past.

It is a fact that the discovery of new information and documents will enlighten many of the aspects of his biography. In this respect, I think, the documents most of which exist in the Uzluk archive of Research Center of Selçuk University will add considerably what is already known about the writer.

In this study his life has been revalued under the light of these documents and recent studies. This paper also presents some photographs to the observation of other researchers.

Keywords: Ali Ekrem (Bolayır), Mehmet Kemal Cezmi, Celile (Bolayır), Selma Ekrem, University, Ferit Kam, Fuat Köprülü, Yahya Kemal

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi

Yakın dönem edebiyatımızın önemli simalarından Ali Ekrem Bolayır, Türk edebî ve siyasî hayatı, saray bürokrasisi ile eğitim camiası içinde uzun yıllar bulunmuş çok yönlü bir şahsiyettir.¹

Bu değerli fikir ve sanat adamının hayatı, sanatı, edebî kişiliği ve diğer alanlardaki faaliyetleri üzerine bugüne dek, - ileride bahsedileceği üzere- birçok çalışma yapılmıştır.

Hâlen Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi (SÜSAM) Uzluk Arşivi'nde² bulunan bazı dokümanlar da, yazar hakkında bilinenlere katkı sağlayacak niteliktedir.

Bu yazıda çoğu mektuplarından oluşan söz konusu malzemelerdeki metinler yeni harflere aktarılarak, gerekli açıklamalarla araştırmacıların ve ilgilenenlerin hizmetine sunulacaktır.³ Bu vesile ile Ali Ekrem'in biyografisi için faydalı olacak bazı hususlara dikkat çekilecektir.

Asıl konuya girmeden önce, metinlerini ve suretlerini neşredeceğimiz dokümanın daha iyi anlaşılabilmesi için şairin hayat hikâyesi, özellikle çalışmamızı ilgilendiren hususlar göz önünde tutularak -elde ettiğimiz veriler ışığında- özetlenecektir.

Büyük edip ve şairimiz Namık Kemal ile Nesime Hanım'ın çocuğu olarak 2 Ağustos 1867'de İstanbul'da doğan Ali Ekrem, ilk tahsilinden sonra Fatih Askerî Rüştiyesi'ne bir yıl kadar devam etmiş, idadî öğrenimini daha çok babasının mutasarrıf olarak bulunduğu Rodos ve Sakız adalarında özel hocalardan aldığı derslerle tamamlamış, bu sıralarda Arapça, Farsça ve Fransızca'yı öğrenerek Doğu ve Batı kültürüyle tanışmıştır.⁴

¹ *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları* (hızl. Metin Kayahan Özgül), Ankara, 1991, s. V vd. Ali Ekrem'le ilgili başlıca kaynaklar yazımızın çeşitli yerlerinde zikredilmiştir.

² Geniş bilgi için bk. *SÜ X. Millî Mevlâna Kongresi -Tebliğler- II Doğumunun Yüzyüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Armağanı*, Konya, 2003, muhtelif yerler.

³ Yazıda geçen hicrî ve rumî tarihlerin milâdî karşılıkları şu esere göre verilmiştir: Gâzî Ahmed Muhtar Paşa, *Takvîmü's- Sinîn*, (Hazırlayanlar:Yücel Dağlı – Dr. Hamit Pehlivanlı), Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993.

⁴ Kendi hayatı, tahsil durumu ve faaliyetleri hakkında Ali Ekrem'in bizzat verdiği bilgiler için bk. F(lorinalı) N(âzım), "Kemâlzâde Ali Ekrem Beyefendi'de Bir Gün", *Yarn*, S. 12, 5 Kanun-ı Sâni 1338, s.10 vd. Ali Ekrem'in doğumundan yirmi yaşına kadarki hayatı ve ailesi hakkında ilk el kaynaklara dayalı daha geniş bilgi için bk. İsmail Parlatur, *Ali Ekrem Bolayır*, İstanbul, 1987, s. 1-5. Şairin Doğu ve Batı'yla münasebetini ise talebesi A. Nihat Tarlan'ın şu ifadelerinde bulabiliriz: "Ali Ekrem ruhan şarkı severdi. Fakat hayatı, tamamen garblydı." (Edebi Portreler: "Üstat Ali Ekrem Bolayır", *Cumhuriyet*, 30 Eylül 1937.)

Yirmi yaşındayken İstanbul'a dönen A. Ekrem'i II. Abdülhamit "rütbe-i saniye" ile taltif eder. Ekrem, bir ay sonra ölen babasını defnettği gün Mabeyn-i Hümayun Kâtipliğine atandığını öğrenir (1888)⁵. Bu görevde on sekiz yıl çalışır.⁶ Bu arada ailesinin de ısrarı ile Kavalalı Ahmet Celâl Paşa'nın kızı Zeynep Celîle Hanım (ö. 1953)' la 1894'te evlenir.⁷ Bu evlilikten bir oğlan [Mehmet Kemâl Cezmi (1896-1917)] ve üç kız çocukları [Ayşe Masûme (1899-1927), Hatice Selma (1902- 1986), Fatma Beraat (1905- 1984)] dünyaya gelir.⁸

Bu yıllarda İstanbul'da müreffeh bir hayat süren, fakat sarayla ilişkilerinde endişe ve sıkıntıları bulunan Ali Ekrem, 3 Aralık 1906'da Kudüs Mutasarrıflığı'na tayin edilir.⁹ Bilâhare 11 Ağustos 1908'de Beyrut'a vali olarak gönderilirse de birkaç gün sonra görevinden istifa eder.¹⁰ Bunun üzerine 30 Ağustos 1908'de Cezâir-i Bahr-i Sefid Valiliği'ne atanır.¹¹ Bu görevi bir sene yaptıktan sonra kadro dışı kalarak

⁵ Konuyla ilgili kaynaklardan bazıları ve daha geniş bilgi için bk. Dr. Adnan Akgün, [Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl Tercümesi -XII-: "Ali Ekrem Bolayır"] *Yedi İklim*, S. 40, Temmuz 1993, s. 35.; F(lorinalı) N(âzım), ag. röp, s.11.; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s. 312-313, 317.

⁶ Resmî hâl tercümesindeki bu göreviyle ilgili kayıt için bk. Dr. A. Akgün, agy. Ali Ekrem'in Mabeyn-i Hümayun'daki görev süresi ve Hâtıraları için bk. *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s.VI, 317-432. (Buradaki 1905 tarihi 1906 olmalıdır.)

⁷ A. Ekrem'in Celile Hanım'la 1894'te evlendiği, S. K. Yetkin'e yazdığı 14 Nisan 1927 tarihli mektuptaki "otuz üç senelik hanım" kaydından anlaşılmaktadır. Bk. *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, (hızl. M. Kayahan Özgül), İstanbul, 1996, s.59,62. Ayrıca Z. Celile Hanım'ın ölüm tarihi için bk. *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, "Namık Kemal'in Şeceresi".

⁸ Ali Ekrem'in çocuklarının adları, doğum-ölüm tarihleri ve haklarındaki genel bilgi için bk. Selma Ekrem, *Peçeye İsyân*, (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul, 1998, s.10,12,298, "Namık Kemal'in Şeceresi". [Çocuklardan ikisinin ölüm tarihleri "Namık Kemal'in Şeceresi" nde tashihe muhtaç gözüktüyor. *Peçeye İsyân*'daki kayıtlara göre Hatice Selma'nın ölüm tarihi 7 Haziran 1986 (s. 12 ve arka kapak) olmalıdır. Ölüm tarihinin yanlışlıkla 1988 olarak verilmesi için bk. *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s. 69, dipnot, 1. Yine şecerede 1964 olarak verilen Ayşe Beraat'ın ölüm tarihi ise 1984 olmalıdır. Bk. S. Ekrem, age., s. 298, dipnot, 16.; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s. 122, dipnot, 1.]; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s. 117, 122, dipnot, 1.; *Ali Ekrem Bolayır'ın Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s. 73-76. Ayrıca bu dipnotta adı geçen kaynakların değişik yerlerinde Ali Ekrem ailesinin çeşitli zaman ve mekânlarda çekilmiş pek çok fotoğrafını bulmak da mümkündür.

⁹ Tayinin resmî tarihi için bk. Dr. A. Akgün, agy. İstanbul'daki müreffeh hayatları, sarayla ilişkilerindeki endişe ve sıkıntılarının kızı Selma Ekrem tarafından ayrıntılı anlatılışı için bk. age., s.45 vd.

¹⁰ Resmî kayıt için bk. Dr. A. Akgün, agy. Florinalı Nazım'ın sorularını cevaplarken bizzat A. Ekrem'in Kudüs Mutasarrıflığı, Beyrut ve Cezâir-i Bahr-i Sefid valilikleriyle ilgili söyledikleri için bk. ag. röp. Bunlarla ilgili açıklamalar için bk. *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s. 431- 432. Ayrıca Selma Ekrem'in babasının Beyrut valiliğine dair anlattıkları, Beyrut'un o sıralarda (1908) nasıl bir keşmekeş içinde olduğu için bk. age., s.112-116.

¹¹ Resmî hâl tercümesindeki kayıt için bk. Dr. A. Akgün, agy. Selma Ekrem'in bu görev sırasında ailecek yaşadıkları acı- tatlı günleri ayrıntılı anlatışı için bk. age., s.144-166.

İstanbul'a gelir (1909).¹² Dârülfünun'da münhal "Tarih-i Edebiyat" muallimliğine Mehmet Akif'in teklifiyle atanır (Mart 1910).¹³ Aynı yılın Ağustos ayında Dârülfünun hocaları ve talebelerinden oluşan bir heyetle Romanya'ya gidip gelen¹⁴ A. Ekrem, 1911'de üç aylık bir seyahate çıkarak Fransa ve İsviçre'yi dolaşır.¹⁵ Ağustos 1912'de ikinci defa Cezâir-i Bahr-i Sefid valiliğine atanır.¹⁶ Balkan Savaşı başlayınca valilik lâğvedilir. Bu sıralarda ciddî bunalımlı ve problemlı günler geçiren Ali Ekrem ve ailesi, ancak bir haftalık esaretten sonra Atina'dan İstanbul'a dönebilir.¹⁷ Uzun süre yarım maaş alan yazar, 1918'de emekli edilir.¹⁸

Bu arada "Nazariyyât-ı Edebiyye" okutması için ikinci kez Dârülfünun müderrisliğine getirilen (1913) Ali Ekrem, ertesi sene İnas Dârülfünun'unda edebiyat muallimliğini de üstlenir.¹⁹ Dârülbedâyi-i Osmani'ye, kuruluşu aşamasında bu adı Ali Ekrem verir (1914).²⁰

¹² Resmî kayıt için bk. Dr. A. Akgün, agy. A. Ekrem'in Florinalı Nazım'a söyledikleri ve bunlarla ilgili açıklamalar için bk. *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtraları*, s.432, dipnot,1. Selma Ekrem'in konuyla ilgili verdiği bilgiler için bk. age., s. 166-167.

¹³ *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtraları*, s.430, dipnot,2.; s. 432.; *Ali Ekrem Bolayır' dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s.100.; S. Ekrem, age., s.167.

¹⁴ *Edebiyat-ı Cedide'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup*, (hızl. Abdullah Uçman), İstanbul, 1997, s.59, 121-122.; www.belgenet.com: *Tarih Boyunca Türk Ermeni İlişkileri Sempozyumu*, Birinci Oturum, (konuşan: Emekli Korgeneral Hüseyin Işık), 13-14 Nisan 2001.

¹⁵ İ. Parlatur, age., s.7.; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtraları*, s. 497.

¹⁶ Resmî hâl tercümesindeki kayıt için bk. Dr. A. Akgün, agy., s.35-37. A. Ekrem'in Florinalı Nâzım'a anlattıkları, bunlarla ilgili açıklamalar ve düzeltmeler için bk. *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtraları*, s.431, dipnot,1.; S. Ekrem, age., s. 200 vd.

¹⁷ S. Ekrem, age., s. 203-235. [Burada Balkan Savaşı'nda Midilli'de bulunan aile bireylerinin yaşadıklarıyla ilgili ayrıntılı bilgi bulmak mümkündür: Balkan Savaşı'nın ilân edilmesi (s. 201), aileden Midilli'de bulunanların ciddi endişe ve sıkıntı yaşamaları (s. 203-210), A.Ekrem'in Midilli'yi Yunanlılara teslim etmek zorunda kalışı (s. 203-204, 210-212) güvenlik için ailenin İngiliz Konsolosluğu'na gidişi (s.212- 213), A Ekrem'in esir olarak Yunanistan'a gitmeyi kabullenışı (s.219), hanımı, iki küçük kızı ile aileye hizmet edenlerin onu yalnız bırakmayışları (s.220-222), düşman topraklarında geçen acı dolu günler (s. 223-230), İstanbul'a dönüş (s. 234-235) gibi.]; Sadettin Nüzhet Ergun, "Ali Ekrem", *Türk Şairleri*, C.1, İstanbul, 1936, s.427.; İ. Parlatur, age., s.8.

¹⁸ S. N. Ergun, age., s.427.; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtraları*, s.431, dipnot,1.

¹⁹ Selma Ekrem, Yunan esaretinden kurtulup İstanbul'a gelişlerinden sonra, babasının uzun bir süre işsiz kaldığını, Ege adalarına tekrar vali olacağına dair söylentiler dolaştığını, ancak bu gerçekleşmeyince profesörlüğe geri döndüğünü anlatır. Bk. age., s. 237. A. Ekrem'in yeni görevleri için ayrıca bk. S. N. Ergun, age., s. 427.; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtraları*, s.497.; *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s.100, dipnot,2.

²⁰ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C.3-4, İstanbul, 1977, s.1531.

Bu sıralarda Dârülfünun'da Ziya Gökalp, Mehmet Ali Aynî, Ferit Kam, M. Fuat Köprülü, Cenap Şahabettin, Yahya Kemal, Halit Ziya Uşaklıgil gibi önemli isimler görev yapmaktadır.²¹

Küçük yaşlardan beri sık sık hastalanan ve kendi ifadesine göre, kuvvetli bünyesi ve yaptığı idmanlar sayesinde hastalıklardan kurtulan²² şair, muhtemelen ilk çocuğu Mehmet Kemal Cezmi'nin 6 Mart 1917'de intiharından²³ da etkilenerek rahatsızlanmış ve 1917 sonlarında bir müddet Dr. Mahzar Osman'ın tedavihanesinde istirahat ettirilmiştir.²⁴ Ali Kemal'in Maarif Nazırlığı sırasında (1919) "Nazariyyât-ı Edebiyye Müderrisliği" kaldırılarak açığa alınan Ekrem, yeni kurulmuş Tedkikat-ı Lisâniyye Hey'eti'ne reis yapılır (1919).²⁵ Ali Ekrem aynı yıl Mekteb-i Sultânî (Galatasaray Sultânîsi) edebiyat muallimliğine getirilirse de bu görevden istifa eder. Ancak Ali Kemal'in yerine Sait Bey'in Maarif Nazırı olması ve ısrarı üzerine söz konusu öğretmenliği kabul eder. Bu görevini yaklaşık üç buçuk yıl sürdürür.²⁶

²¹ Mehmet Ali Aynî, *Dârülfünun Tarihi*, İstanbul, 1927 (iç kapakta), s.55-56. [Bu kaynakta, hangi tarihlerde yaptıkları belirtilmese de, içlerinde Ali Ekrem de bulunan Edebiyat Fakültesi reislerinin adları şöyle sunulur:

"Edebiyat fakültesi'nde birbiri ardınca gelen re'isler şunlardır: (...) Abdurrahman Şeref Bey, Ağaoglu Ahmet Bey, Mehmet Ali Aynî Bey, Hâlid Ziyâ Bey, Ali Ekrem Bey, Mahmûd Bey, İsmâ'il Hakkı Bey, Ali Reşat Bey, Köprülüzade Fu'âd Bey." (s.55)] ; Nurettin Albayrak, "*Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası*" TDV *İslam Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul, 1993, s.526.; İnci Enginün, *Araştırmalar ve Belgeler*, İstanbul, 2000, s.601.; Dr. M. Nazmi Özalp, *Ömer Ferit Kam*, İstanbul, 2000, s.40. Ayrıca İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü hakkında internette bilgi verilirken I. Dünya Savaşı'ndan sonra bu bölümde görev yapanlardan bazıları şöyle sıralanmıştır: "Friedrich Giese, Halid Ziya Uşaklıgil, Cenap Şahabeddin, Ali Ekrem Bolayır, Köprülüzade Mehmed Fuad, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Veled Çelebi İzbudak, Yusuf Şerif, Ömer Ferit Kam, İsmail Saib Sencer, Necip Asım Yazıksız." Bk. www.istanbul.edu.tr

²² Kaynaklarda Ali Ekrem'in çocukluktan ömrünün son demlerine kadar yaşadığı çeşitli sağlık problemleriyle ilgili ayrıntılı malûmat bulunmaktadır. Bunlardan özellikle Ali Ekrem'in hâtıralarında ve bazı mektuplarında geçen, sağlığıyla ilgili yerler için bk. *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s.6, 20, 35, vd., 104, 106, 107, 110 vd., 129, 218 vd., 460, 484, dipnot, 3.; *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s. 29-30, 47, 51, 56, 102, 125.

²³ Sebepleriyle birlikte Cezmi'nin intiharı ve bu elim olayın aile, özellikle A. Ekrem üzerindeki etkileri için bk. *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s.117, dipnot, 1.; s. 259, dipnot,1.; s. 443.; *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s.73, dipnot, 2.; s. 74.; H. Ziyâ Uşaklıgil, *Sanata Dair III*, İstanbul, 1955, 268, 270.

²⁴ Ali Ekrem'in Mazhar Osman tarafından tedavi edilmesiyle ilgili olarak, yazımızın sonlarında metni bulunan 25 Kânun-ı Evvel 1333 tarihli mektup dışında şu kaynağa da bakılabilir: İ. E. M. Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C.4, 3. bs., İstanbul, 1988, s.2247.

²⁵ A. Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, 3.bs., Ankara, 1972, s. 387.; Tahir Olgun, *Divan Edebiyatının Bazı Beyitlerinin İzahına Dair Edebî Mektuplar*, (hızl. Cemâl Kurnaz), Ankara, 1995, s. 158- 161.

²⁶ *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s.100, dipnot,2.; İ.E.M.K. İnal, age., C.1, s.286.; S.N. Ergun, age., s.427.

1922 yılının ilk aylarında üçüncü kez Dârülfünun'a atanır. Bu defa önce Yahya Kemal'e vekâleten “Şerh-i Mütûn” müderrisi olan A. Ekrem²⁷, daha sonra asaleten üniversite reformuna kadar bu görevi sürdürür (1933).²⁸ Ancak geçim sıkıntısı yüzünden bu görevinin son zamanlarında başka okullarda da ders vermiştir.²⁹

Dârülfünun'un üniversiteye dönüştürülmesi sırasında “Şerh-i Mütûn” müderrisliği kaldırılınca açıkta kalan Ali Ekrem³⁰, aynı yılın Ağustos'unda Te'lif ve Tercüme Hey'eti'ne aza seçilir³¹. Geçim sıkıntısı çekmeye başlayan şair, Maltepe Askerî Lisesi'nde iki öğretim yılı edebiyat öğretmenliğine devam etmeye çalışmışsa da, hastalık ve yaşlılık giderek işini tam yapmasına engel olmuştur.³² Bir ara Şişli Hastahanesi'nde tedavi görmüştür³³ (1934). Özellikle yakalandığı gırtlak kanseri yüzünden ömrünün son demlerini çeşitli hastahanelerde geçiren Ali Ekrem Bolayır, 27 Ağustos 1937'de ölmüş ve Zincirlikuyu Asrî Mezarlığı'na defnedilmiştir.³⁴

Yetiştigi ortamın da etkisiyle sanat ve edebiyatla küçük yaşlarında ilgilenmeye başlayan ve manzum-mensur eserler kaleme alan Ali Ekrem'in ilk ürünleri; *Tercüman-ı Hakikat*, *Mirsâd*, *Ma'ârif*, *Ma'lûmât* gibi yayın organlarında çıkmış, böylece edebiyat dünyasında adı yavaş yavaş tanınmıştır.

Bir süre sonra Edebiyat-ı Cedîde topluluğuna katılan, “İlhâm” ve “A.(yın) Nadir” takma adlarını da kullanan A. Ekrem; asıl sanatını temsil eden eserlerini 1896-1900 yılları arasında *Servet-i Fünûn*'da yayımlamakla birlikte sanat ve edebiyat faaliyetlerini ömrünün sonuna dek sürdürmüş, Servet-i Fünûncular içerisinde sosyal konulara en fazla yönelenlerden olduğu hâlde, II. Meşrutiyet'e kadar daha çok ferdî, 1908'den itibaren

²⁷ H. Z. Uşaklıgil, age., s.269.; T. Olgun, age., s.157.; Dr. M. N. Özalp, age., s.71-72. ; *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s. 11, 12, 45,55, dipnot, 2.; s.95,100, dipnot, 2.

²⁸ Cumhuriyet'in ilânından sonra, “Edebiyat Fakültesi hey'et-i tedrisiyyesi” arasında “Şerh-i Mütûn” müderrisi olarak Ali Ekrem adının zikredilişi için bk. M. A. Aynî, age., s.72. Üniversite reformuna kadar bu görevde kalışı için bk. S. N. Ergun, age., s. 427.

²⁹ *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s. 55, dipnot, 2.; s. 102, dipnot, 4.; İ. E. M. K. İnal, age., C.4, s. 2247.; H. Z. Uşaklıgil, age., s. 268-269,271.; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtruları*, s.497-498.

³⁰ Ali Arslan, *Dârülfünun'dan Üniversite'ye*, İstanbul, 1995, s.351.; *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s.101-102, dipnot,3.; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtruları*, s.108, dipnot,2.

³¹ *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtruları*, s.498.

³² İ. E. M. K. İnal, age., C.4, s.2247.; *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtruları*, s. V, 117,dipnot, 2.; s. 118.; A. N. Tarlan, agy.; İ. Parlatur, age., s. 8.

³³ *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtruları*, s.116, 121.

³⁴ İ. E. M. K. İnal, age., C.4, s.2247.; İ. Parlatur, age., s.8-9.

genellikle millî, içtimaî, vatanî, ahlâkî ve dinî muhtevalı eserler ortaya koymuştur.

Sanatında şiiri ön plânda tutan, ancak nesirde daha başarılı bir çizgi yakalayan A. E. Bolayır; şiirin yanı sıra tenkit, sohbet, deneme, hikâye, tiyatro, mensur şiir, edebiyat tarihi, monografi gibi çeşitli edebî türlerde eserler vermiştir.³⁵

Bugüne dek Ali Ekrem'in hayatı, eserleri, fikirleri ve faaliyetleriyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır.³⁶ Görebildiğimiz kadarıyla bunlar içerisinde tek müstakil monografi, İsmail Parlatır tarafından yayımlanan, sanatçının hayatı, sanatı, eserleri hakkında yazılanlar ve eserlerinden örnekleri içeren, *Ali Ekrem Bolayır* (1987), adlı kitaptır.³⁷

Ali Ekrem'in hatıraları ve bazı mektupları da biyografisine ışık tutacak şekilde yayımlanmıştır. Yazarın çocukluk, ilk gençlik ve daha çok siyasî mahiyet taşıyan hatıraları ile bazı edebiyatçı dostları hakkındaki müstakil yazılarını, Metin Kayahan Özgül bir araya getirmiş, yararlı açıklamalarla *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları* (1991) adıyla kitaplaştırmıştır.

Yine M. K. Özgül, A. Ekrem'in 9 Şubat 1926- 13 Mart 1937 tarihleri arasında yazdığı otuz üç mektubu, gerekli dipnot ve açıklamalarla, *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar* (1996) başlığı altında yayımlamıştır.

Abdullah Uçman ise, *Edebiyat-ı Cedîde'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup* (1997) adlı kitabı isabetli tespitler, gerekli notlar ve

³⁵ Ali Ekrem'in sanat, edebiyat cephesi ve eserleri hakkında daha geniş bilgi bulunabilecek kaynaklardan bazıları için bk. F(lorinalı) N(azım), ag. röp., s. 11-12; İ. E. M. K. İnal, age., C.1, s.286-290.; S. N: Ergun, age., s.427-436.; Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, 2.bs., Ankara, 1958, s.329-332.; K. Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, 4.bs., (yayın yeri ve yılı yok), s.75, 88-89, 97, 115, 118, 120.; İ. Parlatır, age., s.5 vd.

³⁶ Ali Ekrem hakkında yazılanlar ve bunlardan bazılarının değerlendirilişi için bk. *Namık Kemal'in Mektupları*, (hzl. Fevziye Abdullah Tansel), C. IV, Ankara, 1986,s.329-330, dipnot,1-3.; İ.Parlatır, age., s. 68-74.

Bu kitaplarda anılan ve değerlendirilenlere ilâveten, bazıları yazımızda daha önce geçen şu kaynaklar da kayda değerdir: F(lorinalı) N(azım)'ın "*Kemâl-zâde Ali Ekrem Beyefendi'de Bir Gün*" (*Yarn*, S. 12,15; 5,26 Ocak 1922) adlı röportajı, Dr. Mazhar Osman Usman'ın "*Namık Kemal-zâde Ali Ekrem*" (*İstanbul Seririyatı*, S.9, Eylül 1937, s.66-69) başlıklı yazısı, A. N. Tarlan'ın, "*Edebî Portreler: Üstad Ali Ekrem Bolayır*" (*Cumhuriyet*, 30 Eylül 1937), adlı hatıra ve tespitleri, Tahir Olgun'un, "*Agâh Sırrı Levend'e*" (age., s.153-162.) yazdığı 4 Eylül 1944 tarihli mektubu, H.Z. Uşaklıgil'in "*Ali Ekrem*" (age., s.268-272) başlığı altındaki hatıra ve değerlendirmeleri.

³⁷ Yazarla ilgili en kapsamlı çalışmalardan bir diğeri de Yine İsmail Parlatır Bey'in danışmanlığında yapılmıştır. Yayımlanmamış bu çalışma için bk. Metin Bostancı, *Ali Ekrem Bolayır'ın Hayatı, Sanatı ve Şiirleri*, AÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1986, 246 s.

açıklamalarla yayına hazırlamıştır. Eserin ağırlık noktasını Ali Ekrem'in 25 Temmuz 1910'da başlanıp 31 Temmuz 1910'da bitirilebilen, 1890-1910 tarihleri arasındaki Türk edebiyatını ve bazı edebî şahsiyetleri değerlendiren, içerdiği Servet-i Fünûn'la ilgili bilgilerle yazarın hatıralarında bıraktığı boşluğu dolduran otuz üç sayfalık mektup teşkil etmektedir. Kitaba konuyla ilgili bazı metinler de eklenmiştir.³⁸

Bu arada Abdullah Uçman'ın, biri 20 Ağustos 1910 tarihli olmak kaydıyla, Ali Ekrem tarafından Rıza Tevfik'e yazılan iki mektubu, daha önceden yayımladığını da belirtmek gerekir. A. Ekrem, mükerrer neşri bulunmayan 25 Şubat 1330/ 1915 tarihli buradaki ikinci mektubunda muhtemelen *Naẓariyyât-ı Edebiyye Dersleri* için Rıza Tevfik'ten daha çok saz şairlerinin kullandıkları koşma, destan gibi belli başlı nazım şekilleri hakkında kısa bilgi ve birer de küçük örnek istemektedir.³⁹

Sanatçının 6 Kasım 1929 – 28 Şubat 1934 tarihleri arasında talebelerinden Ali Nihat Tarlan'a yazdığı bazı mektupları ve şiirleri İnci Enginün tarafından, "*Ali Ekrem Bolayır'ın Yayımlanmamış Şiirleri ve Mektuplarından*" başlığı altında gün yüzüne çıkarılmıştır.⁴⁰

Ali Ekrem'in daha çok Servet-i Fünûn'dan ayrılışına ışık tutan, başta Tevfik Fikret olmak üzere, dönemin edebiyatçıları ile birbirlerine yazdıkları mektupları ise; M. Fâtih Andı, Yılmaz Taşcıoğlu, Hüseyin Yorulmaz tarafından titiz bir şekilde hazırlanan *Mektuplarla Tevfik Fikret ve Çevresi* (1999) adlı kapsamlı kitapta bulmak mümkündür.⁴¹

Yakup Şafak'ın yayımladığı "*S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Uzluk Arşivi'nde Bulunan Veled Çelebi'ye Yazılmış Bazı Mektuplar (1)*" dan biri de A. E. Bolayır'a aittir. 17 Şubat 1315/1 Mart 1900 tarihli A. Nâdir imzalı

³⁸ Kitaba A. Ekrem'in konuyla ilgili "*Şiirimiz*" adlı makalesinin tam metni, uzun mektuptaki meselelere devam edemeyeceğini bildiren 20 Ağustos 1910 tarihli ikinci mektubu, Rıza Tevfik'in, "*Edebiyat-ı Cedîde Hareketine Niçin İştirak Etmedim ?*" başlıklı yazısı eklenmiştir. Bk. *Edebiyat-ı Cedîde'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup*, (hzl. Abdullah Uçman), İstanbul, 1997, s.67-128.

³⁹ Abdullah Uçman, "*Rıza Tevfik'e Gönderilen Mektuplar IV: Ali Ekrem, Yusuf Akçura ve Hüseyin Dâniş'ten*", *Tarih ve Toplum*, S.135, Mart 1995, s.38-42. (A. Ekrem'in talebi için bk. s. 40.)

⁴⁰ İnci Enginün, "*Ali Ekrem Bolayır'ın Yayımlanmamış Şiir ve Mektuplarından*", *Araştırmalar ve Belgeler*, İstanbul, 2000, s.601-614. (Dokümanın ilk yayımlanışı için bk. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXIV-XXV, İstanbul, 1986, s.109-127.)

⁴¹ *Mektuplarla Tevfik Fikret ve Çevresi*, (Hazırlayanlar: M. Fâtih Andı, Yılmaz Taşcıoğlu, Hüseyin Yorulmaz), İstanbul, 1999, 543 s. Konuyla ilgili daha önceden neşredilen bir makalede mektupların değerlendirilişi için bk. M. Fatih Andı, "*Devrin Edebiyatçılarının Mektupları Işığında Ali Ekrem'in "Şiirimiz" Makalesi ve Neticeleri*" *Bir/Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S.9-10, İstanbul, 1998, s.47-69.; *Edebiyat Araştırmaları I*, İstanbul, 2000, s. 145-174.

bu mektubunda şair, Velet Çelebi'den “*Karacaahmet Mezarlığı*” başlıklı şiirindeki bir bendin çıkarılmadan neşrini talep eder.⁴²

Öte yandan Kemaleddin Şenocak nezdindeki Halil Nihat arşivinde, yazarın ifadesine göre, A. E. Bolayır'ın “Kırk kadar mektup ve bir o kadar da çoğu uzun şiirler” i bulunduğunu belirtmeliyiz.⁴³

Son olarak Ali Ekrem'in ortanca kızı Hatice Selma Ekrem'in yayımladığı hatıralarından söz etmeliyiz. Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk defa 1930 yılında “Unveiled”⁴⁴ adıyla İngilizce yayımlanan ve 1936'ya kadar dört kez basılan eser, Türkçe'ye 1998 yılında Gül Çağalı Güven tarafından çevirilmiştir. Ali Ekrem'le ilgili bazı çalışmalarda nadir olarak rastladığımız bu önemli kaynaktan Türk araştırmacılarının istifadelerinin sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

Sunulan listeden de anlaşılacağı üzere zaman içinde yapılan çalışmalarla A. Ekrem Bey'in çeşitli yönleri bir hayli aydınlatılmıştır. Elde edilecek yeni bilgi ve belgelerle açıklığa kavuşturulacak daha pek çok husus olduğu da anlaşılmaktadır. Nitekim hâlen tasnif aşamasında olan SÜSAM Uzluk Arşivi'nde bulduğumuz ve yazımıza temel teşkil eden malzemeler de, onun özellikle 1908'den sonraki aile, sağlık ve meslek hayatına ışık tutacak niteliktedir.

SÜSAM Uzluk Arşivi, Veled Çelebi Evrakları Kls. No:1 ile Feridun Nafiz Uzluk'a ait 1 nolu defterde kayıtlı bulunan söz konusu malzemeler, şekil ve muhteva yönünden, kronolojik sıralamayla, şöyle tanıtılarak değerlendirilebilir:

⁴² Yakup Şafak, “S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Uzluk Arşivi'nde Bulunan Veled Çelebi'ye Yazılmış Bazı Mektuplar (1)”, SÜ, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.9, Konya 2001, s.327-363. (Ali Ekrem'in talebi için bk. s. 335)

⁴³ Anılan kitaptaki gerek bu bilgiler, gerekse A. Ekrem'le ilgili yerler için bk. Kemaleddin Şenocak, *Yanardağ Şairimiz Halil Nihat Boztepe*, İstanbul, 1989, s.14, 104, 133.

Bu vesile ile A. N. Tarlan'ın hocası hakkında söylediği, “Her dostunda yüzlerce mektubu vardır.” (*Edebi Portreler: Ali Ekrem Bolayır*”, *Cumhuriyet*, 30 Eylül 1937) cümlesini dikkatlere sunmak yararlı olacaktır.

Ayrıca A. Ekrem'in mektup yazmayı çok sevdiğini ve ciddiye aldığını da belirtmeliyiz. Nitekim A. Ekrem'in mektubu çok ciddiye alması, yazdıklarının önemini vurgulaması, talebesi S. K. Yetkin'e mektuplarını korumasını ve değerlendirmesini tavsiye edişi için bk. *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s.13-14, 66, 117. Bu kitabın hazırlayıcısı M. K. Özgül'ün bildirdiğine göre, A. Ekrem, S. K. Yetkin'e ölmeden birkaç ay öncesine kadar mektup göndermiş (s. 15, 124-125), nitekim 1930'a dek “elli kadar” mektup yazmış, ancak 1937'ye dek yazdığı sadece “otuz iki” mektup bulunabilmiş, diğerlerinin akıbeti meçhul kalmıştır. (s.15)

⁴⁴ M. Kayahan Özgül, söz konusu hatıratın orijinal künyesini şöyle vermektedir: Ives Washburn, *Unveiled the Autobiography of a Turkish Girl*, New York, 1930. Bk. *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s. 120, dipnot,4.

1. Ali Ekrem'in oğlu Cezmi'ye yazdığı 19 Mart 1324/1 Nisan 1908 tarihli mektup:

Ali Ekrem'in el yazısıyla ve koyu siyah mürekkeple yazdığı bu sarımtırak renkli kart, 13x8 ebadındadır. İmza yerinde "Baban Ekrem" kaydı vardır.

Mevcut durumda, bu kart dahil mektuplardan hiçbirinin zarfı yoktur. Kartın muhtevasından da nereden gönderildiği ve Cezmi'nin o sırada nerede bulunduğu konusunda bir fikir edinmek mümkün değildir.

Oğlundan kısa bir mektup alarak sevinen Ali Ekrem burada, Cezmi'nin Türkçe'deki yetersizliği konusundaki düşüncelerini belirtmekte, bir ay sonra annesi Celile Hanım'a kavuşacağını müjdelemekte ve çocuğu için yaptığı fedakârlıkları hatırlatarak, "Sen de bunlara hep müstehaksın; Çünkü Allah için iyi çalışıyorsun." demektedir.

Bu kartın en önemli kısmı, Cezmi'nin Türkçe'deki yetersizliğiyle ilgili olarak A. Ekrem'in yazdığı şu cümlelerdir:

"Türkçe'ni ileri götüremediğinden dolayı sıkılman, Türkçe'yi de her şey gibi iyi öğrenmek emelinde bulunman bulunduğunu gösterir. Hakikat Kemâl'in hafidi olup da Türkçe yazamamak tahammül olunur şeylerden değildir. Lâkin oğlum, daha vaktin var. Çalışır Türkçe'ni de ikmal edersin. Hiç üzülme."

Cezmi'nin Türkçe'de niçin yetersiz kaldığı hususunda Selma Ekrem'in hatıra kitabındaki; "Ağabeyim rahiplerin yönettiği bir Fransız okuluna başlamıştı; (Fransızca'yı) öylesine akıcı ve hızlı konuşuyordu ki gözlerim kamaşıyordu. Yalnızca Fransızca değil bir sürü şey biliyordu ve ona korkuyla karışık bir saygı duyuyordum."(s.34) ve "İsviçre'de öğrenim gördü."(s. 298) gibi kayıtlar sanırım aydınlatıcı niteliktedir.

Kanaatimizce çalışmamızın ileri safhalarında tanıtıp değerlendirdiğimiz bir mektubu, mezarıyla ilgili bilgiler ve fotoğraflar bulunan Mehmet Kemal Cezmi hakkında ulaşabildiğimiz malûmatı burada vermek isabetli olacaktır.

Ali Ekrem Bolayır Biyografisine Katkılar

Adı, dedesi Namık Kemal'e ve onun romanı Cezmi'ye izafeten verilen Mehmet Kemal Cezmi,⁴⁵ Ali Ekrem'in en büyük çocuğu ve tek oğludur. İsviçre'de öğrenim gören, babası gibi müziğe büyük ilgi gösteren Cezmi, küçük yaşlardan itibaren aldığı keman dersleri sonunda hocalarının ve tanıdıklarının hep takdirini kazanmıştır. İstanbul'a döndükten sonra kendisinden yaşça hayli büyük ve son keman hocası olan evli bir Belçikalı müzik öğretmenine beslediği aşka karşı olumlu bir cevap alamayınca, 6 Mart 1917'de babasının eniştesi Menemenli-zade Rıfat Bey'in rovelveriyle intihar etmiştir.⁴⁶

Babasının verdiği bilgilere göre ise Cezmi, Mekteb-i Sultanî'yi bitirmiş ve A. Ekrem onu Şimendifer Kumpanyası'na yerleştirmiştir. Çalıştığı bu işte uyarılmayı gerektirecek kadar devamsızlık yapan Cezmi, son derecede sempatik biridir. Yine babasının tesbitlerine göre oğlu Cezmi müstesna bir fitrata sahip ve şairdir.⁴⁷

Aşağıda görüleceği gibi, H. Ziya Uşaklıgil'in Cezmi'yle ilgili hatıra ve tespitleri de oldukça ilginçtir:

“Cezmi yalnız babasının değil, herkesin iftiharına lâyık bir vatan yavrusu idi; zeki, güzel, iyi keman çalan, her vakit okuyan, her okuduğundan en geniş ölçüde istifade eden, uzunca boylu, sarışın denebilecek kadar kumral saçlı, cıvıl cıvıl ışıldayan yeşile meyyal mai gözlü, endamiyle, haliyle, edasiyle insanı cezbeden bir genç idi. Keşki onda musıki iptilası olmasaydı, keşki keman çalmasaydı... Bunlar sebep oldu da meş'um bir aşk neticesiyle çocuk en beklenmiyen bir zamanda hayatına son verdi.

Şimdi Cezmi gözlerimin önüne geliyor:

Onu son görüşüm bir yaz başlangıcında Yeşilköy bahçesinde oldu. O gün bana Türk sahnesi için bir eser tercümesine dair görüşmek arzusuyla gelmişti; fakat halinde bir durgunluk bir dalgınlık vardı; asıl söylenecek

⁴⁵ *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s.259.; S. Ekrem, age., s.298. Hatıratında Cezmi'nin intiharından hiç söz etmeyen S. Ekrem'in ağabeyine dair bilgi verdiği yerlerden bazıları için bk. age., s.53, 55, 94 vd., 165, 200, 234, 236.

⁴⁶ *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s.73, dipnot.2. [Ali Ekrem hâtıralarında Cezmi'nin yirmi yaşında intihar ettiğini söyler (s. 259).Kaynaklarda Cezmi'nin doğum-ölüm tarihi 1896-1917 olarak verildiğine göre, A. Ekrem'in ifadesi tashihe muhtaç gözüküyor.]; S. Ekrem, age., s.298.

⁴⁷ *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s.78, 115-116, 120.

şeyi en sona bırakmak istediği seziliyordu. Nihayet veda zamanında kızarak sordu:

- Sizde inci çiçekleri vardır, değil mi?
- Evet, uğur getirir diye aranan o zarif çiçeklerden birçok var ama mevsimi çoktan geçti.” cevabını alınca tekrar sordu:
- Bu mevsimde ne çiçekleri bulunur?
- Fransa’dan son getirdiğim *iris*’lerden pek güzel ve bizde görülmemiş çeşitler var. Sonra yer şakayikleri, onlar da birçok çeşit... Sana bunlardan vereyim, biraz yük olacak ama...
- Hiç çiçek yük olur mu? diye memnuniyetini gösterdi. Bunlardan koca bir demetle benden ayrıldı. O zaman hiç şüphe etmemiştim ki onun bir aşkı vardır ve bu çiçekler onun için taşınarak yük olmayacaktır.”⁴⁸

2- Ali Ekrem’in, eşi Celîle Hanım’a yazdığı 7 Teşrîn-i Evvel 1911/ 20 Ekim 1911 tarihli mektubu:

Yaklaşık 23x18 ebadındaki nohudî renkli kâğıtların ikiye katlanmasından sonra önlü arkalı olarak dolma kalemle yazılan bu mektup, on sayfadan ibarettir. A. Ekrem’in el yazısıyla ve açık siyah mürekkeple kaleme alınmıştır. “Ekrem” in imzasını taşımaktadır. Paris’ten, o sıralarda İstanbul’da bulunduğu anlaşılan eşi Celîle Hanım’a gönderilmiştir.

⁴⁸ H. Ziya Uşaklıgil, age., s.270.

Celile Hanım⁴⁹,ın 30 Eylül 1911 tarihli mektubuna cevap niteliği taşıyan bu uzun mektubun ağırlık merkezini, A. Ekrem Bey'in zayıflık, diş, romatizma gibi sağlık problemleri teşkil etmektedir. Yazar konuyla bağlantılı olarak eşine; yiyip içtiklerinden, kullandığı ilâçlara, doktorlarla görüşmelerinden, tarihî turistik yerleri gezme isteğine kadar birçok meseleyi ayrıntılı bir şekilde anlatır. Satır aralarında; başta Celile Hanım olmak üzere geride bıraktıklarını merak içinde koymamak, bir an önce yurduna, taşınacakları yeni evlerinde ailesine kavuşmak, gece başlayan başlıca eğlencesinin tiyatroya gitmekten ibaret oluşu, Paris'le ilgili değerlendirmeleri, Fransız postahanelerinin bizimkinden daha hızlı ve düzenli çalışması, Mehmet (Kanaatimizce Cezmi kastediliyor.)'in müsrifliği, Maarif Nezareti'ndeki resmî işlerini takip noktasında eniştesinden⁵⁰ umduğunu bulamaması, İtalya muharebesi⁵¹ ile bundan dolayı mekteplerden atılma endişesi gibi hususlar da yer alır. Bunlar

⁴⁹ A. Ekrem'in eşi, Celile Bolayır, Mısır'daki meşhur Kavalalı ailesinden Ahmed Celâl Paşa'nın kızıdır. Selma Ekrem'in hatıra kitabında Celile Hanım'ın değişik yönleriyle ilgili epeyce malûmat bulmak mümkündür. Meselâ, S. Ekrem annesiyle birlikte İclâl teyzesinin ve dayısının yetiştirilişlerini şöyle anlatır: “Anneleri onlar çok küçükken öldüğü için annemi, teyzemi ve dayımı büyükbabam kâhyasıyla birlikte yetiştirmişti. Büyükbabam onlara mükemmelen Fransızca ve Türkçe öğretmiş, Fransız okullarına göndermiş ve onlara hemen hemen bütün Türk kızlarının öğrenmek zorunda olduğu dikiş, nakış ve yemek pişirme gibi şeyleri öğretme zahmetine katlanmamıştı.” (age., s.126-127.) Aynı eserde Celile Hanım'ın temizlik konusunda hastalık derecesinde titiz olduğunu (s.59, 127), dışarıda siyah çarşaf giydiğini (s.82), Rumca'yı, konuşacak kadar iyi bildiğini, kutsal yerlerde “Her türbenin önünde durup dua” ettiğini (s.105), “mükemmel bir piyanist” olduğunu (s.159), kocasıyla birlikte “Türk müziğinin inleyen monotonluğunu değil, Avrupa müziğini” çok sevdiğini (s. 159-160), zaman zaman şarap içtiğini (s.151), her türlü tehlike ve riski göze alma pahasına A. Ekrem'i yalnız bırakmadığını (s.220 vd.) öğrenebiliyoruz. (Bu eserde Celile Hanım'la ilgili diğer yerlerden bazıları için bk. s. 52, 53, 54, 55, 63, 75, 83, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 107, 109, 110, 114, 145, 224 vd.)

Ayrıca *Ali Ekrem'den Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar* adlı kitapta da Celile Hanım'la ilgili bilgiler vardır: A. Ekrem'in Celile Hanım üzerine gül koklamayacağı, (s.59-60), oğulları Cezmi'den sonra, büyük kızları Ayşe Masume'nin de ölümü üzerine bedbaht anneyi çıldırmaktan kurtarma ve teselli görevini şairin üstlenişi (s.74), Celile Hanım'ın kocasındaki değişiklikleri fark edişi (s.112) gibi.

⁵⁰ Ali Ekrem'in eniştesi, ablası Feride Hanım (1864-1896)'ın eşi olan Menemenli-zade Rifat Bey (1855-1935)'dir. Adana'nın Menemenlioğulları hanedanından Ahmet Bey'in oğlu olan Rifat Bey, Divân-ı Muhasebat'ta kâtip olarak başladığı devlet görevinde maliye bakanlığına kadar yükselmiştir. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra yıldızı parlamış, Âyan meclisi üyeliği ve başkanlığı gibi görevlere getirilmiştir. Bk. S. Ekrem, age., s.242-243, 298. Selma Ekrem'in aynı eserde anlattığına göre Menemenlizade Rifat Bey hakkındaki izlenimleri şöyledir: “Eniştem adamakıllı aksayan ve acı çekiyor gibi görünen uzun boylu bir adamdı. Sesi sanki sürekli biri boğazını sıkıyor gibi kısık çıkardı. Onun kırmızı yüzü ve beyaz sakalı beni korkuturdu. Biz çocuklar ona babamızdan duyduğumuz gibi “Enişte Bey” derdik.” (s.42-43) Hâtıralarında eniştesini hep takdirle anan A. Ekrem'in onunla ilgili bilgi verdiği yerlerden bazıları için bk. *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s.192, 229 vd., 254 vd., 269 vd., 386. Aynı eserdeki M. Rifat Bey'in fotoğrafı için bk. s.56.

⁵¹ İtalya muharebesi hakkında geniş bilgi için bk. İsmail Hami Danişment, *İzablı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.4, İstanbul,1972, s.385 vd.

içinde A. Ekrem'in mektup üslûbu ve anlatım tarzını da yansıtan, özellikle tiyatroya gidişi ve Paris'le ilgili tespitleri, aşağıda görüleceği üzere, kayda değer niteliktedir:

“Eğlencem gece başlar: Tiyatroya giderim, her akşam tiyatrodayım. Zaten Paris'te minui [minuit]'den hatta birden, ikiden evvel uyumak kabil değildir. Sokakların gürültüsü insanın kafasını patlatır! Sonra medeniyet, refah, servet, her tarafta görülüyor, akıyor, coşuyor amma sen de beraber akıp gidiyorsun. Bir dondurma yedi sekiz kuruşa yeniyor. Benim gibi â'ile sahibi bir adam elindeki beş on paranın böyle harıl harıl aktığını görürse hiç de memnûn olamaz. Daha sonra Paris'te eğlenmek için ya Alco [Alcho]'nun yaptığı gibi âdî örûpu [europu] larla yahut; Cafe Maxim'de görülen ve insana binlerce franka oturması lâzım gelen kokot [coquette]'larla beraber bulunmak lâzım. Benim ne hâlim, ne meşrebim, ne servetim buna musa'it değildir, bilirsin. Ya Paris'in “enteresan” cihetleri yok mu? Nasıl yok. Her yerde fen ve san'at ve ma'rifet; lâkin bunları görmek, anlamak için pek çok vakt, nakd, hususıyla Paris hakkında ma'lûmât lâzım. Yoksa öyle arabacıardan, garsonlardan sorarak, kitaplardan arayarak hiçbir şey görmek mümkün değildir. İşte bu sebeplerin ictimâ'ından dolayı ben Paris'te gündüzleri fena hâlde sıkılıyorum.”

Bu mektubun vurgulanması gereken bir özelliği de A. Ekrem'in eşinden çocuklarına kayınpederinden⁵² eniştesine kadar ailesi ve yakın çevresiyle ilgili olmasıdır.⁵³

⁵² Ali Ekrem'in kayınpederi Kavalalı Ahmet Celâl Paşa'dır. II. Abdulhamid'in yaverlerinden (*Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, s.122) olan Celâl Paşa, torunu S. Ekrem'in verdiği bilgilere göre, Fransız Askeî okullarından St. Cyr'de öğrenim görmüş, imparatorla flörtçü imparatoriçe Eugénie'nin gözdeleleri arasına girmiş, Sultan Aziz'in yaveri olarak Türkiye'ye gelip iktidar kazanmış, bir ara Erzurum'da sürgün hayatı yaşamış, ordudan emekliye ayrılmış seçkin bir komutandır. (age.,s.120-121.) S. Ekrem'in hatıratında Celâl Paşa'nın hayat hikâyesi, fizikî sosyal yönü ve konak içindeki konumu (s.118 vd.), alabildiğine liberal oluşu (s.63), günlük programı, giyinip kuşanışı, temizliğe hastalık derecesinde dikkat edişi, insafsızlığı, Fransız mutfağına ve şaraba düşkünlüğü, pilâvı seven A.Ekrem'le alay edişi (s.126-131), Boğaz'daki muhteşem konağı (s.116-118), II. Meşrutiyet'ten sonraki gelişmeleri endişeyle karşılayışı (s.134) gibi hususlarda da hayli ilginç malûmat bulunmaktadır.

⁵³ A. Ekrem'in bu mektubunda geçen ve haklarında bilgi verdiklerimiz dışında kalan diğer yakın akrabaları için de yine S. Ekrem'in hatıratı bize kaynak olabilecek niteliktedir. Nitekim bu eserde, Kuzin Kerime (s. 121,126,135,249); II. Meşrutiyet döneminde zabıt olan, 31 Mart Vak'ası'na, Balkan, Çanakkale ve I. Dünya savaşlarına katılan Celâl Bey – S. Ekrem'in dayısı- (s.125,132,138-142,200-202,239-240,242-243,254-255) ile diğer yakın akrabalar (s.121-131) hakkında bilgi ve hatta içinde bunlardan bazılarının da yer aldığı ailenin toplu fotoğrafını (s.196) bile bulabilmekteyiz.

3- Ali Ekrem'in, oğlu Cezmi'yle ilgili olarak bir Fransız yetkiliye yazdığı Ağustos 1914 tarihli kısa bir mektubu:

Sağ üst köşesinde “Arnaoutkeuy le août 1914”, altında “Ali Ekrem” kaydı bulunan, “Sayın Baron” hitabıyla başlayan ve yaklaşık 22x18 ebadındaki nohudî renkli kâğıdın ikiye katlanmasından sonra sadece bir yüzüne koyu siyah mürekkeple Fransızca yazılmış kısa bir mektuptur.

Ali Ekrem'in Suut Kemal'e yazdığı 21 Nisan 1933 tarihli mektubun ışığında bu kısa mektubun İstanbul dahilinde bir yere gönderilmiş bir pusula olduğu tahmin edilebilir.⁵⁴

Anlaşıldığı kadarıyla muhatap, Cezmi'nin amiridir.⁵⁵ Cezmi istisnai şartlar dışında görevine devam etmemiştir. Bu münasebetle A. Ekrem, oğlunun on günden beri tifo ateşinden ıstırap çektiğini ve bürosuna gidememekten dolayı çok üzüldüğünü saygı ifadeleriyle birlikte bildirmektedir.⁵⁶

4- Cezmi'nin annesine yazdığı 8 Temmuz [1915(?)] tarihli Fransızca mektubu:

Nohudî renkte, 22x17 ebadındaki yaprağın ikiye katlanmasından sonra, lácivert mürekkepli dolma kalemle önlü arkalı ve sık yazılan dört sayfalık bu Fransızca mektubu Cezmi, Vatbis Koyu'ndaki L'Otürtap gemisinde 8 Temmuz Çarşamba sabahı saat 10:00'da kaleme almıştır.⁵⁷ Mektubun sonunda “Cezmi” imzası vardır. Mektupta geçen, “Vatbis, Sannos ve Mételis koyları Aisée Kıyıları, şaraplar adası Chio” gibi yer adlarından Akdeniz'de vuku bulan bu yolculuğun İsviçre'ye doğru olduğu tahmin edilebilir.⁵⁸ Nitekim Cezmi'nin İsviçre'de de eğitim gördüğü bilinmektedir.⁵⁹

⁵⁴ *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemal Yetkin'e Mektuplar*, s.115-117.

⁵⁵ Bu amirin, atıf yaparak irtibatlandırığımız Ali Ekrem'in 21 Nisan 1933 tarihli mektubunda geçen Şimendifer Kumpanyası “Müdür-i Umumi” si Hugnen olduğunu teyit eden henüz kesin bir bilgiye sahip değiliz.

⁵⁶ Selma Ekrem'in anlattığına göre, Cezmi I. Dünya Savaşı yıllarında önce kızamağa yakalanmış, sonra “tıfoya tutulup çok hastalan”mıştır. Bk. S. Ekrem, age., s.236.

⁵⁷ 1896-1917 yılları arasında yaşayan Cezmi açısından baktığımızda, 8 Temmuz Çarşamba günü, milâdî takvime göre 1903, 1908, 1914; rumîye göre 1909, 1915 tarihlerinden birini seçmemizi gerektiriyor. Bk. Gâzî Ahmed Muhtar Paşa, age., s.445,480, 488, 523, 530. Muhtevadan hareketle Cezmi'nin yaşı itibarıyla en muhtemel tahminin 1915 olabileceğini ifade edebiliriz.

⁵⁸ İnternette ulaştığımız kayıtlar ışığında bu kanaati edindik. Ayrıca bazı kaynaklarda şu yer adlarını bulabildik: Mételis için bk. “Mısır'daki (Reşid)'in ism-i kadimidir.” Şemsettin Sâmî, *Kâmûsu'l- A'lâm*, C.6, İstanbul,1316, s. 4150.

“Sevgili anneciğim” hitabıyla başlayan mektup, iki gündür devam eden deniz yolculuğu hakkında “biraz ayrıntılı” verilen bilgiler sayesinde, evlâtlık görevini yerine getirmek amacıyla yazılmıştır.

Mektuptan anlaşıldığı kadarıyla Cezmi, Cumartesi akşamı, hırçın deniz üzerinde yola çıkan annesine elveda demek zorunda kalmıştır. Zira annesinin de bilgisi dâhilinde A. Ekrem, filoya katılmaları yönündeki kararını Pazar sabahı vermiştir.

Daha çok yolculuk boyunca yaptıklarını ve gördüğü yerlerle ilgili izlenimlerini yer yer sanatkârane bir üslûpla anlatan Cezmi, bazen bulunduğu uzak mekânı zihin gücüyle aşıp, “Antik İstanbul’umuzun yerini kolayca” keşfeder. Hayalen kız kardeşlerini ve annesini düşünerek, kalbinde “ayrılığın yürek parçalayıcı özlemine” hisseder. “Bir an için yer yüzünde sürekli bir zevk almanın söz konusu olmadığını” düşünür. Ancak ayrılıklarının sona ereceğini, “yakında aile hayatının tatlı ve huzur verici anlarından” faydalanabileceklerini düşünmekten dolayı, “sürur verici bir ümit ışığı ruhu”nu kaplar.

Kendini “sofraya çağırın bir sesle bu ulvî hayalden” çıkan Cezmi, izlenimlerini biraz daha aktararak sözlerine ara verir. “Hikâyemin devamını daha sonra anlatacağım” diyerek, büyük babası Kavalalı Ahmet Celâl Paşa ile afacanlara (muhtemelen kız kardeşlerine) öpücükler yollar.

5- Ali Ekrem’in Dârülfünun’daki mesai arkadaşlarına yazdığı 25 Kânun-ı Evvel (1)333/25 Aralık 1917 tarihli mektup:

Bu mektup, SÜSAM Uzluk Arşivi [D.1(FNU)]’nde bulunan F. Nafiz Uzluk’a ait - yazarın verdiği numaralara göre - tamamı 120 sayfalık defterin⁶⁰ 82-84. sayfaları arasında yer almaktadır. Söz konusu mektup aslından kurşun kalemle kopya edilmiştir. Sonunda “Ali Ekrem” kaydı bulunmaktadır.

Chios(Sakız), Çeşme’nin karşısındaki adadır. Bk. *Büyük Dünya Atlası*, Utarid, Berlin, Gütersloh, Leipzig, Münih, Potsdam/Werder, Stuttgart, 1993, s. 18.

⁵⁹ Tarihçi Nuri Akbayar’ın Cezmi hakkında bilgi verirken geçen, “İsviçre’de öğrenim gördü.” ifadesi için bk. S. Ekrem, age., s.298, dipnot, 11.

⁶⁰ Hemen tamamı eski harflerle ve büyük çoğunluğu kurşun kalemle yazılmış, 27.5x16 ebadında, mukavva kapaklı ve çizgili sahifelerden ibaret olan bu muhasebe defteri, “Bilgi Heveslisinin El Defteri” başlığını taşımaktadır.

Ali Ekrem Bolayır Biyografisine Katkılar

F. Nafiz Uzluk'un notlarından anlaşıldığına göre bu mektubun asıl muhatabı Dârülfünun Müdürü Mahmut Zarif Bey'dir.⁶¹ Bu mektupla beraber Cenap Şahabettin'e ait diğer bir mektubu F. Nafiz Uzluk, Mahmut Zarif Bey'in oğlu Ömer Savni'den alarak, Hıfzıssıha Mektebi kâtiplerinden İbrahim Bey'e yazdırmıştır. Ömer Savni, her iki mektubun aslını Âşşian'daki Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'ne hediye etmiştir.

Ali Ekrem Bey, 25 Kanun-ı Evvel (1)333/ 25 Aralık 1917 tarihli mektubu, oğlu Cezmi'nin 6 Mart 1917'de intiharından sonra Dr. Mazhar Osman'ın yanında uzun süreli ciddi bir tedavi gördüğü sırada yazmıştır.⁶² Mektubun ağırlık noktasını, A. Ekrem'in Dârülfünun'daki mesai arkadaşlarından kendi ziyaretine gelenlere teşekkür, gelmeyenlere teessüf ifadeleri oluşturur.

Mektupta bildirildiğine göre Ali Ekrem Bey; bir aydan beri hastahane yatmaktadır ve "kırk sekiz saat ölüm mahâtarası" geçirmiştir. Bu bunalımlı hastalıktan, tıp fenni ve özellikle Dr. Mazhar Osman'ın dostluk ve insaniyeti sayesinde kurtulmuştur. Artık "doktor tensibiyle hemen her gün sokağa" çıkabilmektedir. Mektubun ilk ve asıl muhatabı olan Mahmut Zarif Bey, yazarı ziyaret ederek kendisini son derecede sevindirmiştir. Öte yandan "meclis-i müderrisîn nâmına Necmi Bey" bizzat gelerek A. Ekrem'in hatırını sormuş ve "müftehir" olmasını sağlamıştır. Ancak hastahaneye "İstanbul halkı döküldüğü" hâlde, Ali Ekrem'in çok sevdiği, hürmet ettiği, "sûret-i mahsûsada, îâdetlerine, iltifatlarına mazhar olacağını" sandığı Dârülfünun'daki mesai arkadaşlarından -müdür ve muavin dışında- kimse yanına uğramamıştır.

Arkadaşlarının "yaptıkları şeyin insaniyete mugâyir olduğunu" düşünen A. Ekrem, Dârülfünun Müdürü Mahmut Zarif Bey'den; Ferit (Kam) (1864-1944), Yahya Kemal (1884-1958) ve Köprülüzâde Fuat

⁶¹ Mektubun yazıldığı tarihi de kapsayan 1329/1913'ten 1335/1919'a kadarki zaman diliminde, Mahmut Zarif Bey'in, "Ulûm-ı Edebiye Fakültesi" Müdürü oluşu için bk., M. Ali Aynî, age., s. 47.

⁶² İ. E. M. Kemal İnal'ın Süleyman Nazif'le birlikte Ali Ekrem'i ziyarete gidişlerine dair verdiği şu bilgiler, konuyla irtibatlandırılabilir:

"Bir aralık doktor profesör Mazhar Osman tedavihanesinde istirahat ettirilmişti. Bir gün sıhhatini öğrenmek için Süleyman Nazif merhumla tedavihaneye gitdik. Bekleme odasında lâfa dalmışken şiddetle kapu açılıp helecan ve heyecan ile «Vay efendim» diyerek üstümüze doğru beyaz gömleklili bir âdemin gelmekte olduğunu görünce hastalar boşanub üstümüze saldırıyorlar zannederek fena halde ürktüm. Nazif, gülmekten bayıldı. Gelenin, muhterem doktor olduğunu anlayınca -lâtifeten- «Divanelerin hem demi divane gerekdir» mısramı okudum.

Bu hadiseyi cenaze naklolunurken doktora hikaye ettim." Bk. İ.E.M. Kemal İnal, age., C.4, s. 2247.

(1890-1966) Beylere⁶³ mektubun altında yazdıklarını okutmasını ve sözlerinin etkilerini kendisine iletmesini “hâsseten rica” eder.

Adı geçen üç mesai arkadaşına yönelik duygu ve düşüncelerini yazan Ali Ekrem, yer yer çok ağır ibarelerle kırgınlığını dile getirir.

Burada yazdıklarına göre Ferit Kam, “mislini bulamayacağı bir dost” kaybetmiştir. Hastalandığında kaç kere ziyarete gittiği Köprülüzade Fuat Bey, bu genç yaşında “böyle hodperest ve lâkayd” olursa, dünyada yapayalnız kalacaktır. A. Ekrem, “Türkiye’de ahlâkî ve fikrî inkılâbât-ı azîme vücûda getirmek iddiasında bulunan yeni neslin” önemli isimlerinden, “pek ziyade” sevdiği Yahya Kemal’in “hodkâmlığına” ve “kayıtsızlığına” ise söyleyecek söz bulamaz.

Mektubun tarihinden sonra eklenen notta ise, muhtemelen o sıralarda Edebiyat Fakültesi’nin başında bulunan “reis-i muhterem” Halit Ziya Beyefendi’ye⁶⁴ (1865-1945), “otuz senelik hukuk-ı uhuvvete riâyeten” saygı ve minnet ifadeleri yer almaktadır.

Ali Ekrem’in Dârülfünun hocası ve bunalımlı bir dönemde sağlığıyla ilgili önemli bir belge mahiyetinde olan bu mektup, aynı zamanda yazarın arkadaşlarıyla münasebeti, hissîliği ve üslûbu hakkında da ip uçları vermektedir.

Tanıtmaya çalıştığımız dokümanlar arasında, muhtemelen Ali Ekrem’in ikinci kez Dârülfünun müderrisliği yıllarına ait olan bir de fotoğraf çıktığını belirtmeliyiz.

Hemen hepsi Dârülfünun hocalarından oluşan ve muhtemelen o zamanki Dârülfünun binası önünde çekilmiş olan bu tarihî fotoğrafta⁶⁵ Ziya Gökalp, Ferit Kam, Ali Ekrem, Fuat Köprülü, Yahya Kemal

⁶³ Adı geçen şahısların mektubun yazıldığı tarihte Dârülfünun’da görevli oldukları hususunda bk. M. Ali Aynî, age., 55-56.; Dr. M. N. Özalp, age., s.40.; S. Hayri Bolay, “Kam, Ömer Ferit”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (TDEA)*, C.5, İstanbul: Dergâh Yay., 1982, s.127.; Mehmet Kaplan – Veli Aras, “Beyatlı, Yahya Kemal”, TDEA, C.1, İstanbul, 1977, s.416.; Mustafa Kutlu – Necat Birinci, “Köprülü, Mehmet Fuad”, TDEA, C.5, s. 411- 412.

⁶⁴ Edebiyat Fakültesi Reisleri arasında Halit Ziya Uşaklıgil’in adının da sayılışı için bk.M. Ali Aynî, age., s.55.

⁶⁵ “1911 yılında Darülfünun’un Edebiyat Şubesi’nden mezun” olanların hocalarıyla birlikte çektiikleri bir başka fotoğraf için bk. *Ali Ekrem Bolayır’ın Hâtıraları*, s.429. Ayrıca üniversite reformu (1933) öncesinde İstanbul Dârülfünun hocalarının toplu fotoğrafı için bk. TDV *İslâm Ansiklopedisi*, C.8, s.525.

gibi tanınmış isimler bulunmaktadır. Fotoğrafın arkasında Feridun Nafiz Bey'in resimdeki bazı şahısları tanıtıcı notları bulunmaktadır.

Dârülfünun tarihi açısından önemli olan bu fotoğraf, 25 Kanun-ı Evvel 1333/ 25 Aralık 1917 tarihli mektubun muhtevasını destekleyişinden dolayı da daha bir önemli hâle gelmektedir.

Yazımızın sonunda, hazin intiharıyla aileyi bunalıma sürükleyen Mehmet Kemal Cezmi'nin kabrinden söz etmek uygun olacaktır. Fotoğrafları makalenin sonuna alınan Cezmi'nin mezarı; İstanbul'da, II. Mahmut türbesi haziresinde, türbenin giriş kapısı yakınlarındadır. Baş ucundaki açılmış kitap motifli kabir taşının ortasında, eski harflerle; “Namık Kemâl-zade Ali Ekrem Bey'in mahdûmu Mehmet Cezmi'nin kabridir. Velâdeti: sene 1313, vefâtı: sene 1335”, sağ tarafında; “ Lillahi'l fâtiha”, solunda; “vebeşsirhü bi- mağfiretin”⁶⁶; ayak ucunda ise yeni harflerle “Mehmet Cezmi, Namık Kemal'in Torunu, vefatı:1895” kayıtları bulunmaktadır.

Buradaki “vefatı: 1895” kaydının tashihe muhtaç olduğunu belirtmeliyiz. Zira Cezmi 1896'da doğmuş, 1917'de vefat etmiştir.

Sonuç

İzahlardan da anlaşılacağı üzere, Ali Ekrem Bolayır, yazdıklarıyla, yaptıkları ve yaşadıklarıyla önemli bir şahsiyettir. Anlaşılan o ki, büyük insanların çileleri de büyük oluyor. Ortaya koyduğumuz dokümanlara dayanarak onun sorumlu bir aile reisi olduğunu, çocuğunun eksiklerini tamamlamaya çalıştığını, birtakım sağlık problemlerini halletmek için 1911 yılında uzun süre Paris'te bulunduğunu, orada yaşadıklarını, orayla ilgili izlenimlerini, İtalya muharebesinden dolayı mekteplerden atılma endişesi taşıdığını, oğlu Cezmi'nin intiharından sonra 1917'de bir ay kadar Dr. Mazhar Osman tarafından tedavi edildiğini; o sıralar Dârülfünun'daki mesai arkadaşlarından ziyaretine gelen müdür ve muavinine teşekkürlerini, hiç arayıp sormayan Ferit Kam, Fuat Köprülü ve Yahya Kemal'e kırgınlıklarını bildirdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca, özellikle 1998 yılında Türkçe'ye kazandırılan Selma Ekrem'in hatıraları ışığında ailenin ihtişam ve felâketi bir arada yaşadığını, batılı bir eğitim alan Cezmi'nin başlangıçta vicdanen müsterih olmak, evlâtlık görevini yerine getirmek amacıyla birkaç günlük tüm deniz yolculuğu izlenimlerini

⁶⁶ “ beşsirhü bi- mağfiretin” ibaresi Yâsîn Sûresi, 11. âyetten iktibas edilmiştir.

Âlim GÜR

annesiyle paylaştığı hâlde, sonradan hazine bir şekilde intihar ederek aileyi büyük bir sarsıntıyla karşı karşıya bıraktığını da belirtmeliyiz.

Kanaatimizce edebî yönden bir değer taşımakla birlikte, asıl olarak Ali Ekrem ve ailesi hakkında önem arz eden bu dokümanlardaki bilgiler ışığında, yazarın biyografisini, çeşitli kaynaklardan tekrar gözden geçirerek özetlediğimizi ve konuyla ilgili olarak elimize geçen fotoğrafları araştırmacıların dikkatlerine sunduğumuzu da eklemeliyiz.

MEKTUPLARIN METİNLERİ

I- Ali Ekrem'in, oğlu Cezmi'ye yazdığı 19 Mart 1324/ 01 Nisan 1908 tarihli mektup:

Bismillah

İki gözüm yavrum Cezmi,

Yine senin kadar sevimli bir mektupçuğunu alarak bahtiyâr oldum. Türkçe'ni ileriye götüremediğinden dolayı sıkılman, Türkçe'yi de her şey gibi iyi öğrenmek emelinde bulunduğunu gösterir. Hakikat Kemâl'in hafidi olup da Türkçe yazamamak tahammül olunur şeylerden değildir. Lâkin oğlum, daha vaktin var. Çalışır, Türkçe'ni de ikmâl edersin. Hiç üzülme. Ey Cezmi vakit yaklaşıyor. Bir ay sonra annen vapura binecek. Artık sen bunları düşündükçe sevincinden, iftihârından dünyalara sığmamalısın. Ma'lûm ya ben bu masrafları, bu fedakârlıkları hep senin için yapıyorum. Sen de bunlara hep müstehaksın; çünkü Allah için iyi çalışıyorsun.

Bâkî gözlerini öperim oğlum. 19 Mart 324

Baban Ekrem.

II- Ali Ekrem'in, eşi Celile Hanım'a yazdığı 7 Teşrin-i Evvel 1911/20 Ekim 1911 tarihli mektup:

Paris, 7 Teşrin-i Evvel 911

İki gözüm Celile'm,

30 Eylül 911 tarihli mektubunu dün akşam aldım. Alır almaz babana bir telgraf çektim; hâlimi bildirdim. Vâkı'a son mektûplarımın şimdiye kadar vusûl bulması pek muhtemeldir. Lâkin ya bir yerde eylemiş ise, hiç ben senin merâklar içinde kaldığına tahammül edebilir miyim Celile'ciğim? Amma baban böyle ikide birde telgraf çektiğimden dolayı benimle biraz eğlenecekmiş. O onun hakkıdır. Varsın eğlensin. Ne darılırım, ne de aldırırım. Ben Celile'ciğimi bilirim; onun rahatını düşünürüm.

Yavrucuğum beni hiç ama hiç merâk etme. Günden güne iyileşiyorum, iyileşiyorum. Bak sana dün yediğim yemekleri söyleyeyim.

Sabâh: bir kahve, iki beriyuş (?). Öğle: Dört yumurta, bir pisi balığı, bir tabak püre dü pom dö ter [du pomme de terre]. Her iki yemekte yarımşar şişe vişi [vichy], birer dondurma. Bunların hepsini mükemmelen hazm ettim. Celîle'm inan ki benzime kan geldi. Ölü gibi çehrem şimdi vallahi penbe penbedir. Vücûdumda kuvvet peydâ oldu. Öyle bir merdiven çıkınca yorulmak filân bilmiyorum. Toplanmağa başladım. Ammâ İstanbul'a geldiğim zamân beni Sarıyerli meşhur bakkal Ali Bey gibi görmek ümidinde isen bu tabi'î olamaz. Doktorların deyişine bakarsan şişmanlık behemehâl başlayacaktır. Lâkin daha dört beş ay sonra Dö Buda [De Bouda]'nın hışmına uğramamış olsaydık belki de daha evvel şişmanlayacaktık. Lâkin şişman olup da ne yapacağım? Şimdi olduğum gibi kalmak, biraz et toplamak bana kâfi-i vâfi.

Gelelim diş işine: Doktor Encevuyan [Injouvhéian] hakikaten artist ve mükemmel doktordur. Dört beş gün sol tarafımdaki büyük kökü kurtarmak, doldurmak için çalıştı çabaladı. Nihayet çıkarmaktan başka çâre olmadığını söyledi, çıkariverdi. Ammâ o kadar mahâretle, öyle nâzikâne çıkardı ki Celîle, insân hayret eder. Enjeksiyona rağmen biraz ağrı hissedeceğimi evvelden haber vermiş idi. Filhakîka ağrımadı değil. Lâkin o kadarcık ağrıya herkes tahammül edebilir. Doktor dört köklü olan o koca dişi ikiye ayırdı da öyle çıkardı, yani her iki kökü birer def'ada aldı. Bunu nasıl yaptığına hayrânım. Sonra da dedi ki, “ Bu dişi İstanbul'da almak istememişler, çünkü çene kemiğine pek yapıştı. Altı da cerâhatla dolmuş, eğer İstanbul'da çıkarsaydılar, başınıza büyük işler açılırdı.” Her ne hâl ise şu belâdan elhamdülillâh halâs olduk. Başka çıkacak diş yok. Şimdi ayıklamak, temizlemek, doldurmak gibi şeylerle meşgûlüz. Bir taraftan da ağızıma takılacak iki parça yapılıp duruyor. O kadar ricâ ve ısrâr ettiğim hâlde doktor dişlerimi daha ne kadar zamânda bitireceğini söylemedi. “Ben de bilmem yalnız gayret ediyorum.” diyor. Sanırım ki daha iki hafta bu diş yaptırmak belâsıyla uğraşacağız. Artık Cenâb-ı Hak izin verirse Paris'ten hareketim yirmi beş teşrîn-i evvele doğru vuku'a gelecektir. İki ay hasretime tahammül ettin; on beş yirmi gün belki de bir ay daha tahammül edeceksin Celîle'm. İşlere mâdemki başladık, bu kadar masrafa girdik, bu kadar zahmetler çektik, adamakıllı bir netice almalıyız değil mi ya? Yoksa Paris'te ben vallâhi pek ziyâde sıkılıyorum. Sakın Ekremciğine budâla deme, sebebi söyleyim de bak: Bir kere yaya gezmek romatizmadan dolayı kat'iyyen yasak. Meselâ öyle sâ'atlerce yol değil a, bir çeyreklik mesâfeye bile Doktor Robenson [Robinson] kat'iyyen izin vermiyor. Müzeyi göreyim dedim, müsâ'ade etmedi. Envalid [Invalide]'e gideceğim dedim, yine izin vermedi; Tur Eyfel [Tour Eiffel]'e asansör ile çıkmak istedim, “Sende mutlaka vertij

[vertige]⁶⁷ olacaktır, müsâ'ade edemem.” dedi. Hâsılı gündüzleri benim için bugüne kadar hiçbir eğlence yok demek idi. İki de birde ben ünüye(?) biner, Bua dö Bulony [Bois de Boulogne]'e gider gelirim, işte o kadar. Eğlencem gece başlar: Tiyatroya giderim, her akşam tiyatrodayım. Zaten Paris'te minui [minuit]'den hatta birden, ikiden evvel uyumak kabil değildir: Sokakların gürültüsü insânın kafasını patlatır ! Sonra medeniyet, refâh, servet, her tarafta görülüyor, akıyor, coşuyor amma sen de beraber akıp gidiyorsun. Bir dondurma yedi sekiz kuruşa yeniyor. Benim gibi â'ile sâhibi bir adam elindeki beş on paranın böyle harıl harıl aktığını görürse hiç de memnûn olamaz. Daha sonra Paris'te eğlenmek için ya Alko [Alcho]'nun yaptığı gibi âdî örupu [europu]⁶⁸larla yahut; Café Maxim'de görülen ve insana binlerce franka oturması lâzım gelen kokot [coquette]⁶⁹larla beraber bulunmak lâzım. Benim ne hâlim, ne meşrebim, ne servetim buna müsâ'it değildir, bilirsin. Ya Paris'in “enteresan” cihetleri yok mu? Nasıl yok. Her yerde fen ve san'at ve ma'rifet; lâkin bunları görmek, anlamak için pek çok vakt, nakd, hususıyla Paris hakkında ma'lûmât lâzım. Yoksa öyle arabacıardan, garsonlardan sorarak, kitaplardan arayarak hiçbir şey görmek mümkün değildir. İşte bütün bu sebeplerin ictimâ'ından dolayı ben Paris'te gündüzleri fenâ hâlde sıkılıyorum. Şu doktorlar olmasaydı daha ziyâde sıkılırdım. Bereket versin günde üç dört sâ'at doktorların yanında geçi[r]irim. Robenson enjeksiyonumu yapar, sonra oturur konuşuruz. Encuveyan evvelâ konuşur, sonra dişleri tedâviye başlar. Havâların burada gâyet rutûbetli, oldukça serin ve mütehavvil devâm etmesi de benim gezmeme, tozmama çok mâni' oluyor. Zirâ Doktor Robenson, “aman soğuk almayınız” tenbihini tekrârdan hâlî değildir. Ayağıma fanila don! (Düşün ben hiç bunu yapar mıydım?) arkama kışlık kalın fanilâ giydirdi, çıtkırıldım beyler gibi nazlar içinde büyüyüyoruz! Lâkin Celîle'm şu Robenson'un romatizmayı geçirerek bana ettiği iyilik dünyâda unutulur şey değildir. Romatizma başımda belâ idi; uykuma mâni' olur, geceleri ağrılar yapar, merdivenlerden indirmez, sokaklarda koşturamaz. (Burada koşmak zarûridir: Bulvarların ba'zı noktaları vardır ki orada koşamayan çığnenir gider.) İştihâmı, keyfimi bitirir. İşte bu mel'ûn illete salisilat elhamdülillah galebe etti. Şimdi o kadar o kadar keyifliyim ki merdivenleri kahkahalarla gülerek ineceğim geliyor. Lâkin hınzır romatizma hâlâ ben buradayım diyor ha! Biz de salisilat dö sud [salisilat de soude]'e günde dört grama inerek devâm ediyoruz. Yedi grama kadar çıkmış idik. Dün Doktor Robenson dedi ki, “Profesör Şofar [Chauffard]'ın avdetine iki üç gün

⁶⁷ Baş dönmesi.

⁶⁸ Ash Avrupaî anlamında “européen”dir.

⁶⁹ Süslü, cilveli.

kaldı, işte istediğine kavuşacaksın lâkin Şofar'ın sana büyük bir şey yapabileceğinden ümid-vâr mısın? Ne yapacak? Ne diyecek? Evet, elektirik kuran [courant]⁷⁰larıyla bağırsaklar tedâvi olunur; su banyolarıyla kezâ. Fakat bunların şimdilik şu hâlinde sana tatbiki mümkün müdür acaba?” Dedim ki, “Vallahi doktor, ben Şofar'a, par aki dö konsians [par acquis de conscience]⁷¹ gideceğim, Paris'e o adamı görmek için geldim. Ma'mâfih dişlerimi Encuveyan bitirmiş olsaydı Şofar'ı beklemezdim. Lâkin mâdem ki dişlerim için çâresiz kalacağım, Şofar'ı da görürüm. Yoksa maksad büyük bir profesöre kendimi mu'âyene ettirmek ise Doktor Komb [Combe] işte mu'âyene etti, o da bir profesördür sanırım.” Doktor cevâb verdi: “Hem Şofar gibi Fransa'nın değil, Komb bütün dünyânın en meşhûr âlimlerindendir. Ma'mâfih dediğiniz doğru: Şofar'ı da görmeli. Zâten ben onu Akademi'de görür, seni tavsiye ederim.” Dedim ki, “Eğer Şofar beni Paris'te daha bir iki ay alıkoymağa kalkışırsa ben kalamam doktor: Hem bu hayâtta bıktım usandım, hem de â'ilemi pek göreceğim geldi.” Doktor Robenson cevâben, “Sen kalmak istesen ben bırakmam, kıyâmetleri koparırım. Herhâlde novembr [november] girmeden evvel Paris'ten hareket edeceksin. Elhamdülillâh hiçbir şeyin yok iken Paris'in murdar soğuğuyla kendini hasta mı edeceksin, öyle şey mi olurmuş? Hem sana beğim elektirik melektirik değil, iki şey lâzım: perhîz, eğlence. İstanbul'a giderek Komb'un rejimini ta'kip etmeli, â'ilenin yanında bahtiyâr olmalı vesselâm.” sözlerini söyledi. Artık hiç yüreğin halecânlarda kalmasın rûhum Celile'ciğim! İnşa'allah teşrîn-i sâni (alafranga hal) evâ'ilinde hepinizi bağrıma basmak sa'âdetine mazhar olurum. Sen de yeni mahalledeki evimize ona göre taşınırsın. Bi't-tabî' hangi gün geleceğimi sana önceden bildireceğim. Doğruca beni yeni yuvamıza götürürsen ne kadar memnûn olurum.

Mektûbunda cevâbı yazılacak noktalar yok gibidir. Mektûbumu günü gününe alamazsan hiç merâk etme: Kabahatin bizim cenâbet postahânedede olduğu şüphesizdir. Zîrâ Fransız postaları hakikaten serîf ve muntazam görünüyor. Ben her zaman mektûp yazarım, lâkin sen de yazmalısın Celile'm: Kısa kısa fakat sık sık yaz.

Mehmed'in müsrifliği ma'lûm. Hiç ona iş mi havâle edilir? Ne yaparsın ki çâresizsin. Sağlık ol[s]un yavrum, böyle şeylerden aslâ müte'essir olma: Ölümün etrâfımızda birçok dolaştıktan sonra yine dünyâya avdet ettiği[n]i düşünürsen senin için sa'âdet-i kâfiyedir Celile'ciğim.

⁷⁰ Akım.

⁷¹ Vicdanen müsterih olarak.

Allah aşkına enişteme ne oluyor? Acaba İtalya mes'elesinin verdiği te'essür Ekrem'i bütün bütün unutturacak derecede tâkatsiz midir? Biz ona bayramdan beş gün evvel Şanel [Chanel] köyünden ta'ahhüdlü mektûb yazdık, o zamân İzmir'de idi; fakat ta'ahhüdlü mektûb zâyi' olmaz, elbette almıştır. Ma'ârif Nezâretine resmî istid'â takdîm edilerek ruhsat istenilecekti, müdürlere kâğıtlarım vardı, doktor Komb'un raporunu göndermiştim.

İtalya muhârebesi pek fenâ; amma bizi mekteplerden atverirlerse hâlimiz daha fenâ olur. Eniştem böyle işlerde tekâsül göstermezdi amma... Kim bilir... Git bâri, kendisini sen gör, ne yaptığını soruver. Ben de mektûb yazarım.

Çocukların ayrı ayrı gözlerinden, yanaklarından öperim. Onlar için mini mini mektûbluk kâğıtlar aldım, amma yazacak vaktim kalmadı. Dışçıye gideceğim. Kerîme'me, Celâleddin'e, yengelerime de birer kâğıt yazmak istiyorum. Şimdilik mektûbumu cümlesine okur ve ellerini, gözlerini öptüğümü söylersin.

Bâkî senin de güzel gözlerinden öperim Celile'ciğim. 7 Teşrîn-i Evvel 911.

Ekrem

III- Ali Ekrem'in, oğlu Cezmi'yle ilgili olarak bir Fransız yetkiliye yazdığı Ağustos 1914 tarihli kısa bir mektubu:

Arnavutköy , Ağustos 1914

Sayın Baron,

On günden beri rahatsız olan oğlum Cezmi, maalesef tifo ateşinden ızdırıp çekmektedir. İstisnaî şartlar dışında kendi bürosuna gidememekten dolayı çok üzüntülü olduğunu görüyorum. O benden size saygılarımı sunmamı istedi.

Sayın Baron, en yüce saygılarımın kabulünü istirham ederim.

Ali Ekrem

Âlim GÜR

IV- Cezmi'nin annesine yazdığı 8 Temmuz [1915(?)] tarihli Fransızca mektubun tercümesi:

L'Otürtab gemisi, Vatbis Koyu,

8 Temmuz, saat 10.00, Çarşamba sabahı

Sevgili anneciğim,

Önceki gün vicdanen müsterih olmak için küçük bir mektup gönderdim. Dün gemide yaptığımız bir sürü eğlence sana mektup yazmamı engelledi.

Fakat bugün Sannos Koyu'ndayız; deniz sakin, hava temiz ve ben sabahın temiz havasını teneffüs edebiliyorum. Sana seyahatimle ilgili olarak biraz ayrıntılı bilgi vereceğim ve böylece evlâtlık vazifemi yerine getireceğim.

Cumartesi akşamı, istemeyerek sana elveda demek zorunda kaldım ve sen hırçın deniz üzerinde yola çıktın... Bildiğin gibi babam pazar sabahı filoya katılmak için gitmemize karar verdi. Donanma başka yerlerde görkemli gücünü göstermek için demir aldı. Bizim zavallı Sahil Güvenlik gemisi yalnızlıktan çok hüznü görünüyordu. Bu yalnızlık içinde tekrar denize koyulacağını düşünerek kendini iyi hissediyordu.

Bu Sahil Güvenlik gemisi, yakıcı buharın bacası bir volkan krateri gibi kara duman çıkararak makinasını çalıştırdığı zaman Mételis Koyu'nda tatlı bir şekilde sallanıyordu. Geminin birkaç turluk hareketiyle biz kendimizi engin denizde bulduk. Gözlerimizi terk ettiğimiz şehirden bir türlü ayıramıyorduk. Beyaz evlerin üstünü örten Mételis'in kırmızı çatıları bize ufukta yaldızlı kelebekler bulutu gibi sisli görünüyordu. Önümüzde yer yer kurşunî olan mavi gökyüzünde, kurak ve mahzun Aisée Kıyıları şanlı geçmişini hatırlayarak sanki acıdan ağlıyor gibi görünüyordu. Zihnen bu uzak mekânı aşarak bizim antik İstanbul'umuzun yerini kolayca keşfediyorum. Hayalen kız kardeşlerimi ve seni düşünerek buradan uzaklaşıyorum ve kalbimde ayrılığın yürek parçalayıcı özlemini hissediyorum. Bir an için yeryüzünde sürekli bir zevk almanın söz konusu olmadığını düşünüyorum. Ayrılığımızın sona ereceğini ve yakında aile hayatının tatlı ve huzur verici anlarından istifade edebileceğimizi tasavvur etmekten dolayı sürur verici bir ümit ışığı ruhumu kaplamaktadır. Beni sofraya çağırın bir sesle bu ulvî hayalden çıktım.

Öğlen yemek yiyoruz. Dışarıda güney rüzgârı esmeye ve denizin hafif dalgaları gemimizi okşamaya başladı. Gemi ve dalga ilişkisi bildik vak'alardır. Bizim gemimiz de dalgalardan korkmuyor: Onların üzerine nezaketle gidiyor, dalgaların bağına gömülüyor. Onların üzerine uçar gibi gidiyor. Deniz kabarıyor... Suların koyu maviliği ve gökyüzünün solgun kubbesi sonsuz güzellik çizgisinde birleşiyor gibi görünüyor. Sallanarak hayallerimi avutan gemide güneş ışığıyla kor gibi olmuş gökyüzü, onun hareket eden beyaz gül buketi gibi mavi örtüsü ve huzur verici hava bana ahenkli geliyordu. Saat beşte “şaraplar adası Chio” önümüzde görülür. Zeytin ağaçlarıyla çevrili alçak evlerden oluşan şehrin her tarafını, orman dal budak salmış bir şekilde kaplamıştır. Biz, büyük gemileriyle bir sığınak görünümü sunan limana giriyoruz.

Sözlerime burada ara veriyorum. Hikâyemin devamını daha sonra anlatacağım. Büyük babamın tombul yanaklarından, afacanların yüzlerinden öperim. Yakında görüşmek üzere.

Cezmi

V- Ali Ekrem'in Dârülfünun'daki mesai arkadaşlarına yazdığı 25 Kânun-ı Evvel, (1)333 / 25 Aralık 1917 tarihli mektubun sureti:

Beyefendimiz

Koca Darü'l-fünûn hey'eti içinde bendenizi seven, düşünen bir zât bir zât-ı âliniz imişsiniz. Hâkk-ı âcizânemdeki muhabbetinizden zaten emin idim. Lâkin bu def'a âsârını da ibraz buyurdunuz. Ziyaret-i âcizâneme gelerek kalbimi lebrîz-i muhabbet buyurdunuz. Bundan dolayı zât-ı sâmilere cidden medyûn-ı şükrânım. Vâkıâ meclis-i müderrisîn nâmına Necmi Bey istifsâr-ı hâtır etti ve bununla pek ziyâde müftehir oldum; lâkin meclis, bir heyettir a'zâları⁷² ise çok. Sevdiğim, çok hürmet ettiğim ba'zı rüfeka-yı muhterememin sûret-i mahsûsada iâdetlerine, iltifatlarına mazhar olacağımı ümid ederim. Bir aydır buradayım kimse yanıma uğramadı; hatta doktor “Sizin Darü'l-fünûn arkadaşlarınız ne vefâsız şeyler imiş! İstanbul halkı buraya döküldü, Darü'l-fünûn'dan bir müdîriniz geldi. Mu'avininizi saymıyorum; o ister istemez gelecek.” dedi.

Rüfeka-yı muhteremem hesâbına bendeniz mahcûb oldum. Bunu size arz etmez, kalbimde saklar idim; lâkin arkadaşlarım hakkında fenâ fikirler beslemek istemem. Yaptıkları şeyin insâniyete mugâyir olduğunu

⁷² Metinde schven “ârızları” şeklinde yazılmıştır.

Âlim GÜR

söylersem bi't-tabi' kalbimde hiçbir iğbirâr kalmaz. Âtîdeki sözlerin kendilerine okutulmasını zât-ı âlînizden hâssaten rica ederim.

Ferid Beyefendi'ye

Bir aydır hastahânedeyim. Kırk sekiz saat ölüm muhâtarası geçirdim. Her gün her saat beraber bulunduğunuz ve pek ziyâde sevdiğiniz arkadaşınız Ekrem için bir ayın içinde üç dört saatinizi feda ederek kendisini gelip göremez miydiniz? Yoksa Mustafa ile selâm göndermeyi vazîfe-i uhuvvetin îfâsına kâfi mi gördünüz?

Siz arkadaşınızı yalnız kendinizce bir lüzûm olduğu zaman mı ararsınız? Zihî vefâ ve mürüvvet! Emin olunuz ki bundan sonra hakkınızdaki hissim lâ-kaydiden ibâret kalacaktır. Ben samîmî adamım. Her hissimi açıkça söylerim. Mislini bulamayacağınız bir dost zâyi ettiniz.

Köprülüzâde Fuad Bey'e

Her ne kadar fyevr tifoid[fièvre typhoide]⁷³ tutulmamış isem de yine de ölüyordum. Fenn-i tıbbın, hususiyle Mazhar Osman'dan nâil olduğum dostluğun, insâniyetin sâyesinde kurtuldum. Bir aydır hastahânedeyim. Birkaç sâ'atinizi Ekrem'e fedâ edemediniz mi? Siz hasta iken o nasıl kaç kere îâdenize geldi? Vâkıâ benim bir kıymet-i mu'teberem yoktur, fakat ben odundan bir insan da olsam mademki bir mektebde, bir meslekte arkadaşız bana pek küçük bir merbûtiyyet olsun göstermeliydiniz. Bu genç yaşınızda böyle hodperest ve lâkayd olursanız dünyada yapayalnız kalırsınız. Sizi sevdiğim için hislerimi açıkça söyledim. Kabalık ettimse afv edersiniz, beyim.

Yahya Kemal Bey'e

Arkadaşınız arasında sizi seven, pek ziyâde seven Ekrem'i bir kerrecik olsun gelip görmek yok muydu? Bu ne kadar kayıtsızlık, vefâsızlıktır? Hoşundu⁷⁴ adam adama lâzım olur. Türkiye'de ahlâkî ve fikrî inkılâbât-ı azîme vücûda getirmek iddiâsında bulunan yeni neslin şu hodkâmlığına, şu kayıtsızlığına ne diyelim? Beğenmediğiniz bizler arkadaş uğruna can fedâ ederiz; sizler de bir saatlik râhatınızı veremezsiniz. Ne kadar yazık!

⁷³Kara humma

⁷⁴Hüseyin Kâzım Kadri, *Türk Lügati* (C.2, İstanbul, 1928, s. 667)'nde kelimeyle ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: "Hoşimdi = pek güzel, ne a'lâ. Lisân-ı halkta hoşındı telâffuz edilir ve kinâyeten tehdit ve ihâne ma'nâsına kullanılır."

Ali Ekrem Bolayır Biyografisine Katkılar

Hitâb ettiğim zevâta aynen okutulmasını ricâ ettiğim fıkraları yazmaktan maksadım kendilerini hastahâneye celb etmek değildir. Yine gelmezler ya! Şayet biri gelmeye kalkışırsa beni bulamaz. Çünkü doktorun tensîbiyle hemen her gün sokağa çıkıyorum. O sözleri öyle dokunaklı dokunaklı yazdım; zîra “ Dârü'l-fünûn âilesi ” teşkîl etmek hayâlinin peşinde koşanların, dünyada kendilerinden başka insan olmadığına kani bulduklarını isbât etmek pek hoş olacaktı. Sözlerimin te'sirâtını boş bir vaktinizde bendenize yazar, yahud telefonla söylerseniz, memnun olurum. Sabahları ne zaman isterseniz telefona gelebilirim. Hastahânenin numerosu Beyoğlu 1832'dir.

Maaş çıkınca Mustafa bendenizi buraya gönderiniz. Mührümü vereyim de paramı alsın. Necmi Bey'in vekâlet maaşını ne yaptınız? Kendisi muavin olduğuna ve hocanın gaybûbetinde tedaris edeceğine göre vekâlet maaşına esasen müstehak mıdır?

Bunu bir hâtıra kabîlinden arz ediyorum. Yoksa o çocuğa bütün maaşım verilse memnun olurum.

Bâkî ihtirâmât-ı kalbiyyemi tekrar ile ellerinizi öperim, beyefendimiz.

25 Kânûn-ı Evvel, sene (1)333 Salı

Reîs-i muhteremimiz Halid Ziyâ Beyefendi'ye arz-ı ihtirâmât eder ve otuz senelik hukuk-ı uhuvvete riâyeten hakk-ı âcizânemde ibrâz buyurmakta oldukları eltâfın her zaman gibi kalben minnetdârı olduğumu arz eylerim.

Ali Ekrem*

* Bu mektubun sonunda Feridun Nafiz Uzluk'un şöyle bir notu bulunmaktadır:
“Namık Kemâl Beyzâde Ali Ekrem Bey'in mektûbudur. Muhatab, Darü'l-fünûn Müdürü Mahmûd Zarîf Beyefendi'dir.”

Aynı defterde metni verilen mektubun akabinde Cenap Şehabettin'in bir mektubu nakledilmekte ve onun sonunda da yine F. N. Uzluk'un el yazısıyla şu not yer almaktadır:
“ Burada muhâtablar kim olduğu bilinmiyorsa da zannedersen Uşşâkizâde Hâlid Ziyâ Bey'dir. Bu iki mektûbu Mahmûd Zarîf Bey'in oğlu Dîvân-ı Muhasebât baş murâkıplarından Ömer Savni Bey getirmişti. Bu mektûpları şimdi Aşyan'daki Edebiyât-ı Cedîde Kütübhanesine ihdâ ediyorlar. Bir hâtıra olmak üzere Hifzu's-sihha Mektebi kâtiblerinden İbrâhim Bey'e yazdırdım.”